

Příčina x motiv / Motiv x příčina

Kant užívá někdy výrazu „určující příčina vůle“ (např. 6424, s. 40, a leckde jinde); tady je třeba se ptát, zda význam termínu „příčina“ není v rozporu s tím, co chápeme jako „vůli“. Má-li něco být v nějakém rozsahu příčinou vůle (resp. pro vůli), pak ve stejném rozsahu taková „vůle“ přestává mít význam skutečné vůle. Vůle (konkrétní akt vůle) může mít jeden nebo více motivů, těmi může být motivována („pohnuta“), ale nemůže být ani žádným motivem, ani ničím jiným zapříčiněna. Rozdíl mezi vůlí a motivem (a to ještě v tradičním smyslu) spočívá v tom, že vůle se může „obrátit“ i proti mocným motivům, najde-li k tomu náležitý důvod (ale třeba také i z prostého, nijak nezdůvodněného odporu apod.), kdežto následek se nemůže „obrátit“ proti své příčině. Nicméně jedna věc plyne i z tohoto nedorozumění: pojem příčiny (a pojetí příčinnosti, kauzality vůbec) je vnitřně rozporný a vede k rozpornostem i při svém uplatnění. Skutečná „vůle“ musí být v nějakém smyslu a v nějakém rozsahu „svobodná“, tj. nezapříčiněná; a pokud se nechá „pohnout“ nějakým motivem, zůstává předpokladem to, že to je podmíněno jejím „souhlasem“, její akceptací tohoto motivu, a to již při jeho tvoření, při jeho ustavení, neboť motivem nemůže být žádná „objektivita“, nýbrž jen způsob, jak vůle (přesně subjekt vůle) na něco, třeba na objektivitu, ale třeba i na pouhou „možnost“ reaguje. Už v té reakci je buď souhlas nebo odmítnutí: reaktivita je místem svobody (v nějakém rozsahu a v nějakém smyslu), tj. místem nějaké, třeba minimální kontingence. Příčina takovou kontingenci nepřipouští, naopak vylučuje. Proto můžeme uzavřít, že ve skutečnosti žádná jednoznačné „příčiny“ neexistují a nejsou možné – existují a jsou možné jen jisté pravděpodobnosti, když jde o velká čísla. Skutečná je jen reaktivita, a ta je umožněna a založena aktivitou, konkrétně jednotlivými akcemi, které jsou v nějaké, byť minimální míře kontingentní, protože jsou výkonem subjektu, který nikdy nemůže být redukován na pouhý objekt, na pouhou předmětnost.

(Písek, 111106-1.)